Rocznik siedemdziesiąty pierwszy

Orędownik Kościelny

Urzędowy Organ Diecezji Chełmińskiej

Nr. 6 Pelplin, dnia 1 maja **1928**

Treść:

61

List J. Eminencji X. Kardynała Sekretarza Stanu w sprawie przekładu polskiego Dzieł Ojców Kościoła

DAL VATICANO die 31 Martii 1928.

SEGRETARIA DI STATO
DI SUA SANTITA

Ill.mi ac Rev.mi Domini,

Consilium haud ita pridem a vobis initum in vestram linguam Sanctorum Patrum opera convertendi, ut non modo docti sed etiam indocti veteris sapientiae monumenta possent perlegere, quam maxime opportunum Augusto Pontifici visum est. Cum enim homines — nostris praesertim temporibus — legendi studio vehementer incendantur, cumque non semel scripta typis edantur quae religionem moresque pessumdant, libros ab Ecclesiae Patribus, sive latino sive graeco sermone conscriptos pervulgare, est opus quod non modo in christinae rei incrementum, sed etiam in civilis consortionis bonum apprime redundat.

Tot enim tantaque ex pravorum librorum lectione mala obvenire solent hominibus. Quamobrem Beatissimus Pater coeptum hujusmodi vestrum, quod suos iam profert fructus — cum quinque a vobis libri fuerint editi et pervulgati — magnopere dilaudat, gratesque ex animo agens de dono horum librorum Sibi nuper oblato, benedictionem apostolicam, paternae Suae voluntatis testem et coelestium munerum conciliatricem peramanter in Domino largitur.

Quae vobis referens, ea qua par est observantia sum ac permaneo

Vobis addictissimus
Card. GASPARRI

Ill.mis ac Rev.mis Dominis
ARCADIO LISIECKI, Ep. Katovicensi
STANISLAO OKONIEWSKI, Ep. Culmensi
JOANNI SAJDAK, Professori
in Universitate Posnaniensi.

62

Najwyższa św. Kongregacja św. Oficjum

I

O OBRAZOWEM PRZEDSTAWIANIU DUCHA ŚWIĘTEGO POD POSTACIĄ LUDZKĄ

Na wątpliwość, przedłożoną niniejszej Najwyższej św. Kongregacji św. Oficjum:

„Czy wolno Ducha Świętego, czy to razem z Ojcem i Synem, czy też osobno, obrazowo przedstawiać pod postacią ludzką"

w środę, dnia 14 marca 1928

Ich Eminencje, Najdostojniejsi XX. Kardynałowie, stojący na straży wiary i obyczajów, postanowili po zasięgnięciu zdania Dostojnych XX. Konsultorów, odpowiedzieć: *Przecząco.*

W następny zaś czwartek, 15 tegoż miesiąca i roku Jego Świątobliwości, Pan nasz Pius z Opatrzności Bożej Papież XI podczas audjencji zwykłej, udzielonej Najdostojniejszemu X. Asesorowi św. Oficjum, uznał, zatwierdził i ogłosić polecił przedłożoną Sobie odpowiedź Ich Eminencyj.

Dan w Rzymie, w komnatach św. Oficjum, dnia 16 marca 1928.

M+P A. CASTELLANO,
Najwyższej św. K. św. Oficjum Sekretarz

II

Dekret

O ZNIESIENIU STOWARZYSZENIA ZWANEGO „PRZYJACIELE IZRAELA"

Kiedy rozporządzeniu niniejszej Najwyższej Kongregacji św. Oficjum przedłożono istotę i cel stowarzyszenia, zwanego „Przyjaciele Izraela" oraz rozprawę, zatytułowaną *Pokój Izraelowi,* wydaną w tym celu przez kierowników stowarzyszenia i szeroko rozpowszechnioną, aby jej treść i zadanie wszystkim się stały wiadome, Ich Eminencje,stojący na straży wiary i obyczajów, uznali przedewszystkiem zamiar zachęcania wiernych, by błagali Boga i zabiegali o nawrócenie Izraelitów do Królestwa Chrystusowego jako chwalebny. Nie można się też dziwić, że ze względu na ten cel jedynie z początku nietylko wielu wiernych i kapłanów, ale i niemało Biskupów i Najdostojniejszych Kardynałów do stowarzyszenia tego należało. Kościół bowiem katolicki zwykł był modlić się zawsze za naród żydowski, który aż do Jezusa Chrystusa piastunem był obietnic Bożych, mimo zaślepienia, w które naród ten popadł następnie, a nawet z powodu jego zaślepienia. Stolica Apostolska, pobudzona takiem uczuciem miłości, otoczyła naród ten opieką przeciw niesłusznym prześladowaniom, a jako gani wszelkie niechęci i nieżyczliwości wśród narodów, tak potępia jak najostrzej nienawiść przeciw narodowi niegdyś przez Boga wybranemu, zwłaszcza ową nienawiść, która się obecnie zazwyczaj zowie „antysemityzmem". Zważywszy jednakże i przekonawszy się, że stowarzyszenie „Przyjaciół Izraela" poczęło działać i odzywać się w sensie wręcz odbiegającym od poglądu Kościoła, zapatrywania Ojców św. i samej Liturgji św., Ich Eminencje po zasięgnięciu zdania Dostojnych XX. Konsultorów postanowili na plenarnem posiedzeniu w środę, 21 marca 1928, że stowarzyszenie „Przyjaciół Izraela" należy znieść i że je znoszą rzeczywiście i przykazują, by na przyszłość nikt się nie ważył ksiąg czy rozpraw, sprzyjających w jakibądź sposób tego rodzaju błędnym zamysłom, pisywać i wydawać.

W następny zaś czwartek, 22 tegoż miesiąca i roku, Jego Świątobliwość, Pan nasz Pius z Opatrzności Bożej Papież XI, podczas audjencji zwykłej, udzielonej Najdostojniejszemu X. Asesorowi św. Oficjum, uznał, zatwierdził i ogłosić polecił przedłożoną Sobie odpowiedź Ich Eminencyj.

Dan w Rzymie, w komnatach św. Oficjum, dnia 25 marca 1928.

M+P A. CASTELLANO,
Najwyższej św. K. św. Oficjum Notarjusz

63

Św. Kongregacja dla Kościoła Wschodniego

PRZESTROGA

Kilkakrotnie donoszono św. Kongregacji dla Kościoła Wschodniego, że pewne osobistości, pochodzące ze Wschodu albo też pod mianem fałszywem przyznające się do kleru wschodniego, grasują to tu, to tam po diecezjach italskich i krajach ościennych, zbierając pieniądze albo też domagając się stypendjów mszalnych.

Aby łatwiej dobrą wiarę innych w błąd wprowadzić, przedkładają oni zwykle pisma

i dokumenta, — niekiedy fotografje — twierdząc, że otrzymali je od przełożonych; okazuje się jednak, że albo są podrobione, albo w innym uzyskane celu.

Dlatego św. Kongregacja dla Kościoła Wschodniego oświadcza i przestrzega, że nikt nie posiada od niej upoważnienia do wyżebrywania pieniędzy i gromadzenia jałmużn mszalnych; do poskromienia zaś takiej czelności, a przedewszystkiem w obronie czci i dobrego imienia wiernych na Wschodzie, zwłaszcza kapłanów, wystarczy usilnie znowu wezwać Ordynarjuszy do czujności, by duszpasterze, przełożeni domów zakonnych i wierni sami nie byli narażeni na oszustwo tych zbieraczy pieniędzy oraz, by ich nie przyjmowali, a tem mniej nie powierzali im Mszy św. ze względu na ciężkie obciążenie sumienia swego za Mszy tych nieodprawienie.

64

Odpowiedzi Komisji Papieskiej autentycznego tłumaczenia kanonów na przedłożone jej wątpliwości

Ich Eminencje, Kardynałowie, należący do Komisji autentycznego tłumaczenia kanonów Kodeksu, polecili na poniższe przedłożone im na plenarnem posiedzeniu wątpliwości, odpowiedzieć jak następuje:

I. O FORMIE ZAWIERANIA MAŁŻEŃSTWA

W(ątpliwość). Czy kan. 1098 należy tak rozumieć, że odnosi się jedynie do nieobecności fizycznej proboszcza albo Ordynarjusza?

O(dpowiedź). *Twierdząco.*

II. O NIEDOZWOLONYCH MAŁŻEŃSTWACH MIESZANYCH

W. Czy kanon 1102 § 2 odwołuje możność, gdzieniegdzie przez Stolicę św. przyznaną, asystowania biernego przy niedozwolonych małżeństwach mieszanych?

O. *Twierdząco.*

Dan w Rzymie, dnia 10 marca 1928.

P. Card. GASPARRI, *Prezes*
Józef BRUNO, *Sekretarz*

65

W sprawie Synodu diecezjalnego

Od ostatniego synodu diecezji Naszej upłynęło już lat 183. Podczas tej długiej przestrzeni czasu zmieniło się wiele. Diecezja Nasza powiększyła się i znowu zmalała, wcieloną została do obcego państwa i znowu odzyskała wolność, narażoną była na wszelkie dobre i złe wpływy, jakie wstrząsały przez lat dziesiątki Europą i wychodziła z nich wzmocniona, albo też osłabiona. Wiekopomne przepisy Synodu Lubawskiego uległy w części przedawnieniu. Nowe czasy nowych domagały się zarządzeń. Potrzebom tym zaradził przedewszystkiem Kodeks Prawa Kanonicznego, który jakby słońce roztoczył wspaniałe blaski swoje nad światem podczas gwałtownych zmagań się narodów. Do zarządzeń Kodeksu należy dostroić prawo diecezjalne. Mimo to zostaje nadto cały szereg zagadnień lokalnych, które ująć trzeba w przepisy prawne. Dokonuje się tego najlepiej w synodzie diecezjalnym. Dlatego postanowiliśmy jeszcze w roku bieżącym synod taki zwołać. Jako pracę przedwstępną prześlemy z początkiem maja wszystkim kapłanom Naszej diecezji „Zbiór ustaw diecezji chełmińskiej na tle Kodeksu Prawa Kanonicznego“ z poleceniem odczytania ich dokładnego i wyrażenia na piśmie życzeń swoich co do niektórych ustaw diecezjalnych dotychczasowych. Życzenia te doręczy Wielebne Duchowieństwo na konferencji, którą w każdym dekanacie w pierwszych dniach czerwca zwołać są obowiązani Przew. XX. Dziekani, po odpowiedniej dyskusji tymże XX. Dziekanom, którzy zestawiwszy je w osobnem piśmie systematycznie (odnośnie do poszczególnych stron Zbioru przesłanych Ustaw i z podaniem nazwisk księży), prześlą je wraz z życzeniami Wielebnego Duchowieństwa jako podkładkami najpóźniej do 15 czerwca rb. do Ordynarjatu Biskupiego w Pelplinie.

Pelplin, dnia 15 kwietnia 1928.

† **Stanisław Wojciech,**
Biskup Chełmiński.

66

W sprawie procesu beatyfikacyjnego O. Fabjana Maliszewskiego (Przemyskiego) Z. D.

W roku 1644 w mieście Stołpcach, położonych ongi w diecezji Wileńskiej, potem w Mińskiej, a obecnie w diecezji Pińskiej, zszedł z tego świata w opinji świętości kapłan zakonu dominikańskiego Fabjan Maliszewski, zwany zwykle Przemyskim, który od r. 1632 aż do r. 1635 był prowincjałem zakonnej prowincji ruskiej św. Jacka, a następnie aż do śmierci przeorem klasztoru dominikańskiego w Stołpcach. Ciało Sługi Bożego spoczywa po dziś dzień w podziemiach stołpeckiego kościoła.

Ponieważ opinja świętości jego życia i cudów, bez względu na niesprzyjające okoliczności czasów, z dnia na dzień, aż dotąd nie przestaje wszędzie się rozprzestrzeniać, postanowił J. E. X. Biskup Piński dla rozszerzenia chwały bożej oraz uzyskania nowego patrona i pośrednika w niebie zwłaszcza dla Polski i swej diecezji, przeprowadzić z pełnem uwzględnieniem wymagań Kodeksu Prawa Kanonicznego (kan. 2038) wstępny proces w sprawie rozgłosu świętości jego życia, niezwykłych cnót i cudów, zdziałanych za jego przyczyną.

W tym celu wydał w marcu ub. roku dekret o rozpoczęciu wspomnianego procesu i ustanowił zgodnie z kan. 2040 Kodeksu specjalny Trybunał.

W marcu też zeszłego roku rzeczony Trybunał sprawdzał na miejscu spoczynku Sługi Bożego w Stołpcach tożsamość jego zwłok i przeprowadził kanoniczne dochodzenie przez przesłuchanie pod przysięgą licznych świadków w sprawie jego świętości i cudów.

Obecnie zaś zarządził nakazane przez kan. 2038, § 2 wyszukanie i zbadanie pism Sługi Bożego.

Przez pisma (kan. 2042) rozumie się nietylko rękopisy i wogóle pisma Sługi Bożego jeszcze nieogłoszone drukiem, ale też wydrukowane, tak samo jego kazania, listy, dzienniki, autobiografje, słowem wszystko co Sługa Boży sam własną ręką lub przez innych napisał.

Wobec tego wzywa J. E. X. Biskup Piński pod ścisłym obowiązkiem sumienia wszystkich wiernych, którzyby byli w posiadaniu jakiegokolwiek z wymienionych pism, albo którzy coś wiedzą o pismach tego rodzaju, znajdujących się u osób innych, aby przysłali je (kan. 2043) w przeciągu miesiąca, a względnie o nich donieśli pod adresem Kurji Biskupiej w Pińsku, bądź bezpośrednio (w kopercie poleconej), bądź przez swego proboszcza.

Gdyby ktoś z wiernych pragnął zatrzymać oryginały pism Sługi Bożego, albo dla jakichbądź przyczyn nie mógł ich przysłać, niech o tem Kurję zawiadomi.

Co się tyczy pism Sługi Bożego, znajdujących się w bibjotekach (publicznych) albo w archiwach (kan. 2045, § 2), z których nie mogą być wydane (kan. 2036, §§ 2, 3), o tem również należy poinformować Kurję Biskupią w Pińsku.

Wielebne Duchowieństwo zechce z ambony ogłosić sprawę powyższą a materjał uzyskany przesłać w przeciągu miesiąca Kurji Biskupiej w Pińsku.

Pelplin, dnia 13 kwietnia 1928.

† **Stanisław Wojciech,**
Biskup Chełmiński.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej

z dnia 6 marca 1928 r.

o opiece nad zabytkami

Na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji i ustawy z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. R. P. nr. 78, poz. 443) postanawiam co następuje:

I. Postanowienia ogólne

Art. 1. Zabytkiem w rozumieniu niniejszego rozporządzenia jest każdy przedmiot tak nieruchomy, jak ruchomy, charakterystyczny dla pewnej epoki, posiadający wartość artystyczną, kulturalną, historyczną, archeologiczną lub paleontologiczną, stwierdzoną orzeczeniem władzy państwowej, i zasługujący wskutek tego na zachowanie.

Art. 2. Za zabytki mogą być w szczególności uznane:

1) jaskinie i groby wraz z przedprożami; grodziska (horodyszcza, „zamczyska", piłkalnie, t. zw. szwedzkie góry, okopy, szańce i wały); ślady osad lądowych i nawodnych; cmentarzyska szkieletowe i ciałopalne, „pola urnowe" oraz poszczególne groby, kurhany, mogiły, kopce; kopalnie przedhistoryczne (krzemienia, soli, bursztynu, miedzi, żelaza i barwików mineralnych); piece garncarskie i piece do wytapiania metali; kręgi kamienne i kamienie ustawiane; figury kamienne przedhistoryczne (t. zw. baby kamienne i posągi bóstw) i głazy obrabiane (żarna, głazy ze znakami, ze stopami, misami, krzyżami, podkowami, dołkami itp.);

2) budowle zarówno murowane, jak drewniane, wraz z wszelkiemi szczegółami architektury i dekoracji ściennej oraz z otoczeniem (ogrodem, placem), a także dochowane w późniejszej budowie części dawne (prezbiterja, kaplice, wieże, bramy, portale, kolumny, drzwi, kominki itp.);

3) luźno stojące pomniki, nagrobki, kapliczki, figury, krzyże, kolumny, słupy graniczne i t. p.

4) ruiny budowli, pomników i posągów;

5) grupy budowli, wybitne pod względem estetycznym i znamienne bądź dla całych osad, miast, wsi, bądź dla ich dzielnic;

6) na gruncie dochowane rozplanowania starych miast i dzielnic staromiejskich;

7) ogrody ozdobne oraz aleje cmentarne i przydrożne, drzewa sędziwe i okazałe itp.;

8) przedmioty, związane bezpośrednio z przeznaczeniem budynku (ołtarze, ambony, chrzcielnice, stalle, pomniki, nagrobki w grobach kościelnych wraz z ukrytemi w nich dziełami pracy ręcznej, epitafja, tablice, vota, szaty i naczynia obrzędowe, dzwony itp.);

9) dzieła sztuk plastycznych: obrazy, rzeźby, ryciny;

10) dzieła sztuk zdobniczych i kunsztów cechowych, zbroje, oręże, rzędy, pojazdy, chorągwie, sztandary, arrasy, dywany, makaty, pasy, kilimy, hafty, koronki, ubiory, meble, sprzęty, naczynia, zegary, świeczniki, wyroby złotnicze, emalje, szkło, ceramiki, kraty, okucia, zamki, godła, znaki itp.;

11) monety, medale, pieczęcie, tłoki mennicze;

12) druki, archiwalja, rękopisy zwykłe i ozdobne, autografy, oprawy ksiąg;

13) ludowe sprzęty domowe i wyroby przemysłu ludowego;

14) wykopaliska i znaleziska przedhistoryczne i archeologiczne;

15) wypokaliska i znaleziska paleontologiczne;

16) kolekcje przedmiotów, przechowywanych w muzeach, bibljotekach, w skarbcach i składach świątyń, zgromadzeniach cechowych, urzędach samorządowych, chociażby poszczególne przedmioty kolekcji same przez się nie miały wartości artystyczno-historycznej.

Dokumenty, mające w myśl prawa kanonicznego charakter tajny, a w szczególności przechowywane w tajnych archiwach biskupich, oraz przedmioty specjalnego kultu religijnego np. obrazy cudowne wyjęte są z pod działania niniejszego rozporządzenia.

Art. 3. Przedmioty otrzymują charakter zabytków w znaczeniu niniejszego rozporządzenia na skutek orzeczenia władzy konserwatorskiej pierwszej instancji, stwierdzającego wartość zabytkową przedmiotu, a nadto przy zabytkach nieruchomych określającego granice zabytku i granice otoczenia podlegającego przepisom niniejszego rozporządzenia w myśl ar. 2 punkt 2.

Przedmioty te podlegają ochronie prawa już od chwili doręczenia orzeczenia.

Orzeczenie władzy konserwatorskiej, stwierdzające wartość zabytkową przedmiotu, stanowiącego część składową nieruchomości, wpisanej do ksiąg gruntowych (wieczystych), doręcza się właściwemu oddziałowi Prokuratorji Generalnej celem wpisania do tych ksiąg w sposób, odpowiadający przepisom o ich prowadzeniu.

Władza ma prawo umieścić na zabytku nieruchomym odpowiedni znak lub napis.

Art. 4. Władze konserwatorskie pierwszej instancji prowadzą rejestr zabytków. Sposób

prowadzenia rejestru określi rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

II. Władze konserwatorskie

Art. 5. Opiekę nad zabytkami sprawują władze konserwatorskie. Władzami konserwatorskiemi pierwszej instancji są wojewódzkie władze administracji ogólnej. Władzą konserwatorską drugiej instancji jest Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

W odniesieniu do starożytności, dzieł sztuki, dokumentów archiwalnych i rękopisów, posiadających wartość historyczną lub artystyczną, znajdujących się w katolickich kościołach i lokalach kościelnych, władzą konserwatorską są komisje mieszane świecko-duchowne, mianowane przez właściwego Biskupa w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 6. Organami fachowemi wojewódzkich władz administracji ogólnej są konserwatorowie, mianowani przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Konserwatorowie należą do składu personalnego urzędu wojewódzkiego; jeden konserwator może pełnić obowiązki w kilku województwach.

Prawa i obowiązki konserwatorów jako organów fachowych określa Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 7. Skład i kompetencje komisyj mieszanych świecko-duchownych (art, 5) oraz tryb ich urzędowania określa drogą rozporządzenia Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z władzami kościelnemi.

Art. 8. Do wydawania zarządzeń tymczasowych, o ile wydanie ich należałoby do wojewódzkich władz administracji ogólnej, w szczególności co do nadzoru i wstrzymania robót mogą być upoważnione powiatowe władze administracji ogólnej przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Art. 9. Do współdziałania z władzami wojewódzkiemi administracji ogólnej w wykonywaniu opieki nad zabytkami powołane będą okręgowe komisje konserwatorskie.

Skład, siedziby, obszar i zakres działania okręgowych komisyj konserwatorskich określi rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i Ministra Spraw Wewnętrznych.

Art. 10. Do zarządzeń i orzeczeń, wydawanych przez władze wojewódzkie administracji ogólnej, jako władze konserwatorskie, mają zastosowanie przepisy o środkach odwoławczych od orzeczeń władz administracyjnych.

III. Opieka nad zabytkami

Art. 11. Władze konserwatorskie mają prawo badania wszelkich przedmiotów w celu stwierdzenia ich wartości zabytkowej, a to w miejscach, w których te przedmioty się znajdują.

Art. 12. Jeżeli zachodzi obawa, że przedmiot, mogący być uznany za zabytek w myśl niniejszego rozporządzenia, a nie mający jeszcze charakteru zabytku (art. 3), może na skutek prowadzonych około niego robót ulec wpływom szkodliwym dla jego zachowania, władza konserwatorska władna jest wstrzymać roboty, zmierzające do zburzenia, zniszczenia, przerobienia, odnowienia, rekonstruowania, zdobienia lub uzupełnienia tego przedmiotu.

Władza konserwatorska może też wydać zakaz zdobywania odpłatnego lub bezpłatnego takiego przedmiotu.

Jeżeli w przeciągu trzech miesięcy od daty tych zarządzeń nie zapadnie orzeczenie władzy konserwatorskiej o wartości zabytkowej przedmiotu, zakazy powyższe tracą moc obowiązującą.

Art. 13. Zarządy związków komunalnych, gmin wyznaniowych, osób prawnych kościelnych i zakonnych Kościoła katolickiego, wszelkie wogóle korporacje publiczno-prawne, jak również stowarzyszenia, posiadające osobowość prawną, które mają na celu opiekę nad zabytkami, obowiązane są zawiadamiać właściwe władze konserwatorskie pierwszej instancji o będących w ich posiadaniu przedmiotach, co do których zachodzą dane, że mają wartość zabytkową, jak również o

wszelkich zdarzeniach, które wywarły ujemny wpływ na konserwację tych przedmiotów.

Art. 14. Zabytków nie wolno burzyć, rozkopywać, niszczyć, przerabiać, odnawiać, rekonstruować, zabudowywać, zdobić, uzupełniać, ani przewozić bez uprzedniego zezwolenia władzy konserwatorskiej pierwszej instancji.

Art. 15. Wykonywanie wszelkich robót, tyczących się zabytku, na zasadzie uzyskanego w myśl art. 14 zezwolenia, podlega nadzorowi właściwej władzy konserwatorskiej pierwszej instancji.

Władza ta ma prawo wstrzymać roboty, wykonywane bez zezwolenia lub w sposób niewłaściwy, i zmusić właściciela przedmiotu do wykonywania tych robót w sposób właściwy.

Art. 16. Właściciel (posiadacz) zabytku winien utrzymywać go w należytym stanie.

Władza konserwatorska może nakazać osobom prawnym, wymienionym w art. 13, dokonywanie potrzebnych robót konserwatorskich, i przedsięwzięcie wszelkich środków niezbędnych dla zabezpieczenia należących do nich zabytków na koszt własny oraz wyznaczać w tym celu terminy.

W stosunku do innych osób władza konserwatorska może zarządzić dokonanie takich robót i przedsięwzięcie takich — w braku przyzwolenia właściciela (posiadacza) — jedynie na koszt Państwa.

Art. 17. Jeżeli zabytkom, należącym do osób wymienionych w art. 13, grozi niebezpieczeństwo zniszczenia, uszkodzenia lub niedozwolonego wywozu zagranicę, a zwłoka mogłaby spowodować niepowetowaną szkodę, władze konserwatorskie mają prawo, niezależnie od zarządzeń, wydawanych na zasadzie art. 16, wydawać zarządzenia, zmierzające do zapobieżenia wywozowi zabytku zagranicę, a nawet wziąć zabytki, o które chodzi, czasowo w zarząd państwowy, w szczególności przenieść je do muzeów lub bibljotek państwowych lub publicznych, a to aż do usunięcia powyższego niebezpieczeństwa.

Art. 18. Jeżeli grozi niebezpieczeństwo zniszczenia lub uszkodzenia zabytku, a zarządzenia, przewidziane w art. 14 do 16 włącznie, tego niebezpieczeństwa nie uchylają lub jeżeli jest niebezpieczeństwo wywozu zabytku zagranicę, przedmioty, uznane za zabytki, mogą być wywłaszczone na rzecz Państwa, związków komunalnych lub innych wymienionych w art. 13 osób prawnych, które mają na celu opiekę nad zabytkami, o ile te ostatnie o to się ubiegają lub wyrażą na to zgodę.

Art. 19. Zabytki ruchome, należące do osób prawnych, wymienionych w art. 13, mogą być pozbawione nie inaczej, jak za zezwoleniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego względnie komisji mieszanej, o ile chodzi o zabytki, podlegające jej kompetencji.

Zabytki, należące do osób prywatnych, mogą być pozbywane tylko za uprzedniem zawiadomieniem władzy konserwatorskiej pierwszej instancji.

Dziedzic lub legatarjusz zabytku winien o przejściu na niego prawa zabytku zawiadomić władzę konserwatorską pierwszej instancji, o ile mu wiadomo, że dany przedmiot jest zabytkiem.

W stosunku do zabytków, na które prowadzi się egzekucję, obowiązek zawiadomienia o tem władzy konserwatorskiej ciąży zarówno na właścicielu (posiadaczu) zabytku, jak na władzach, przeprowadzających egzekucję.

Na nabywcę przechodzą wszelkie ograniczenia i obowiązki, nałożone na podstawie niniejszego rozporządzenia.

Art. 20. Skarbowi Państwa służy prawo pierwszeństwa nabycia sprzedawanego przez właściciela zabytku ruchomego, bądź nieruchomego, a to na podstawie odpowiednich przepisów dzielnicowych kodeksów cywilnych o pierwokupie (§§ 1072—1079 kod. cyw. austr. i §§ 504—514 kod. cyw. niem.).

Na obszarach, wchodzących w skład właściwości terytorjalnej sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie, stosują się przepisy następujące:

1) właściciel zabytku, zarówno nieruchomego, jak i ruchomego, może go sprzedać o-

sobie trzeciej jedynie pod warunkiem, że sprzedaż dojdzie do skutku, o ile Skarb Państwa, działający przez władzę konserwatorską pierwszej instancji, nie kupi tego zabytku od właściciela pod temi warunkami, jakie zostały ustalone w umowie z trzecim nabywcą, a to o ile chodzi o zabytek nieruchomy — w ciągu 2 miesięcy od daty doręczenia przez sprzedawcę powyższej władzy umowy sprzedaży, zawartej przez właściciela z osobą trzecią; o ile chodzi o zabytek ruchomy — w ciągu dni 3 od takiegoż doręczenia;

2) umowa sprzedaży właściciela z osobą trzecią winna być doręczona lub wysłana pocztą listem poleconym przez sprzedawcę do władzy konserwatorskiej pierwszej instancji najdalej następnego dnia powszedniego po jej zawarciu z nabywcą, a to pod skutkami odpowiedzialności wobec Skarbu pokrycia mu powstałych szkód i strat.

3) sprzedaż osobie trzeciej może nastąpić wówczas, o ile Skarb w terminach, przewidzianych w punkcie 1, nie kupił zabytku od właściciela-sprzedawcy i nie wykonał wszystkich warunków, ciążących na trzecim nabywcy, a przewidzianych w umowie, zawartej przez tegoż ze sprzedawcą;

4) o ile zabytek stanowi przedmiot sprzedaży przymusowej, władza konserwatorska pierwszej instancji winna być zawiadomiona o terminie sprzedaży narówni z wierzycielami i dłużnikiem, a pozatem Skarbowi w tym przypadku prawo pierwszeństwa nie służy.

Art. 21. Zabytki nie mogą być wywożone z granic Państwa Polskiego bez zezwolenia władzy konserwatorskiej pierwszej instancji.

Art. 22. Wymienione w art. 2 przedmioty, przywiezione z zagranicy, przez przeciąg lat pięciu od daty przywozu nie podlegają przepisom niniejszego rozporządzenia.

Art. 23. Zabytek, który utracił swą wartość zabytkową, oraz zabytek, wywieziony zagranicę za zezwoleniem władzy konserwatorskiej zostaje wykreślony z rejestru.

O wykreśleniu z rejestru zabytku nieruchomego należy zawiadomić właściwy oddział Prokuratorji Generalnej celem spowodowania wykreślenia wpisu, o którym mowa w art. 3 ust. 3.

Art. 24. Władze konserwatorskie pierwszej instancji mogą zakazać wszelkich robót, których wykonanie zaszpeciłoby otoczenie zabytku i widok na zabytek lub z zabytku, albo roboty te wstrzymać.

Przepisu powyższego nie należy stosować, jeżeli zastosowanie go naraziłoby zamierzającego przeprowadzić roboty na niestosunkowo dużą szkodę lub nakład pieniężny.

IV. Wykopaliska i znaleziska

Art. 25. Właściciele, dzierżawcy lub posiadacze gruntów, na których odkryto wykopaliska lub znaleziska (punkty 14 i 15 art. 2), jak również ci, którzy odkrycia dokonali, i kierownicy robót, podczas których na wykopaliska natrafiono, obowiązani są niezwłocznie zawiadomić o tem władzę konserwatorską pierwszej instancji.

Władza konserwatorska wyda celem zabezpieczenia wykopalisk lub znalezisk stosowne zarządzenia, a w szczególności zarządzić może wstrzymanie robót lub określić sposób ich dalszego prowadzenia.

Art. 26. Poszukiwania archeologiczne i paleontologiczne wymagają zezwolenia władzy konserwatorskiej pierwszej instancji i podlegają jej kontroli.

Art. 27. Zabytki, będące wykopaliskami i znaleziskami, mogą być niezależnie od warunków przewidzianych w art. 18 wywłaszczone na rzecz Państwa, związków samorządowych lub osób prawnych, zajmujących się opieką nad zabytkami, a to na ich prośbę lub za ich zgodą.

Art. 28. Grunty, na których dokonano odkrycia, mogą być dla badań naukowych wywłaszczone lub czasowo przymusowo zajęte na rzecz Państwa, związków samorządowych lub osób prawnych, zajmujących się opieką nad zabytkami, a to na ich prośbę lub za ich zgodą.

Wyjątek stanowią w myśl art. XIV Konkordatu ze Stolicą Świętą (Dz. U. R. P. z 1925 r. Nr. 72, poz. 501) grunty, należące do kościoła katolickiego.

V. Wywłaszczenie zabytków

Art. 29. Wywłaszczenie zabytków nieruchomych oraz gruntów, o których mowa w art. 28, odbywa się na zasadzie ogólnych przepisów o wywłaszczeniu nieruchomości na cele użyteczności publicznej.

Art. 30. Wywłaszczenie zabytku ruchomego następuje na mocy orzeczenia władzy konserwatorskiej pierwszej instancji. Orzeczenie należy doręczyć tak właścicielowi jak i posiadaczowi zabytku, na którym ciążą od tej chwili w stosunku do wywłaszczonego zabytku obowiązki zarządcy sądowego.

Art. 31. O ile odszkodowanie nie zostanie określone w drodze dobrowolnej umowy, władza konserwatorska zarządza rozprawę, na którą wzywa właściciela zabytku oraz, o ile wywłaszczenie dokonane jest na rzecz jednej z osób prawnych, wymienionych w art. 18, 27 i 28, upoważnionego przedstawiciela tejże. Termin rozprawy ogłasza się w dzienniku urzędowym województwa oraz w jednym z dzienników miejscowych.

Osoby, roszczące sobie prawo, mogą zjawić się na rozprawie celem obrony swych interesów co do wysokości odszkodowania i sposobu jego wypłaty lub złożenia do depozytu sądowego.

Art. 32. Dla oceny wartości zabytku władza konserwatorska pierwszej instancji powołuje jednego lub więcej rzeczoznawców na zgodny wniosek stron lub w braku ich zgody według własnego uznania.

Przy ocenie zabytku należy mieć na względzie zarówno wartość w obrocie wewnętrznym, jak i zmniejszenie tej wartości wskutek ograniczeń, wynikających z niniejszego rozporządzenia.

Opinja rzeczoznawców może być pisemna lub ustna. W tym ostatnim wypadku wpisuje się ją do protokółu.

Opinja rzeczoznawców nie ma znaczenia, wiążącego władzę.

Art. 33. Orzeczenie władzy konserwatorskiej określa wysokość odszkodowania i sposób wypłaty, z uwzględnieniem praw osób trzecich (art. 31 ustęp ostatni).

Orzeczenie doręcza się wszystkim interesowanym, którzy wzięli udział w rozprawie.

Art. 34. Z chwilą uskutecznienia wypłaty odszkodowania względnie złożenia odszkodowania do depozytu sądowego prawo własności zabytku przechodzi na Państwo lub na osobą prawną, na rzecz której orzeczono wywłaszczenie. Równocześnie władza konserwatorska pierwszej instancji obejmuje lub upoważnia do przejścia zabytku w posiadanie, o ile to w myśl innych przepisów niniejszego rozporządzenia już wcześniej nie nastąpiło.

Właściciel oraz osoby trzecie, które wzięły udział w rozprawie mogą, o ile czują się pokrzywdzone orzeczeniem o określeniu wysokości odszkodowania, dochodzić swych praw na drodze sądowej w ciągu sześciu miesięcy od dnia doręczenia im orzeczenia.

VI. Postanowienie karne

Art. 35. Winni niezawiadomienia wbrew art. 13 właściwych władz konserwatorskich o zdarzeniach, które wywarły ujemny wpływ na konserwację zabytków, będą karani grzywną do 300 złotych.

Art. 36. Winny naruszenia przepisów art. 14, 25 ustęp pierwszy i 26 ulegnie karze aresztu do 4 tygodni albo grzywny do 500 zł.

W razie zniszczenia zabytku lub zmniejszenia jego wartości można orzec karę pieniężną do wysokości wartości zniszczonego zabytku lub zmniejszenia jego wartości wskutek uszkodzenia.

Jeżeli winny jest przedsiębiorcą lub kierownikiem robót, można przy powtórnem skazaniu za czyn, przewidziany w niniejszym artykule, orzec pozbawienie prawa wykonywania tego rodzaju robót na czas od 1 miesiąca do roku.

W wypadkach naruszenia przepisów art. 25 ustęp pierwszy i art. 26 można orzec konfiskatę zabytku na rzecz jednego z muzeów państwowych.

Art. 37. Winny wznowienia robót wstrzymanych lub prowadzenia robót zabronionych przez władzę konserwatorską lub też prowadzenia robót w sposób inny, niż wskazany przez władzę konserwatorską (art. 12 ustęp

pierwszy, 15, 24, 25 ustęp drugi) ulegnie karze aresztu do 6 tygodni albo grzywny do 1 000 złotych.

Ustęp drugi i trzeci artykułu 36 stosuje się.

Art. 38. Winny naruszenia przepisu art. 12 ustęp drugi i 19 ustęp pierwszy i drugi ulegnie karze grzywny do wysokości 2 000 złotych.

Art. 39. 1) Dziedzic lub legatarjusz, winny naruszenia art. 19 ustęp trzeci, oraz

2) właściciel względnie posiadacz zabytku, winny naruszenia art. 19 ustęp czwarty,

ulegnie karze grzywny do 300 złotych.

Art. 40. Winny wywozu lub usiłowaniu wywozu zabytku z granic Państwa bez zezwolenia, wymaganego niniejszem rozporządzeniem, ulegnie karze aresztu do trzech miesięcy lub karze grzywny do 5 000 złotych. Nadto można orzec konfiskatę zabytku na rzecz jednego z muzeów państwowych, a w razie jeśli został on wywieziony zagranicę, należy orzec na rzecz Skarbu Państwa karę pieniężną, równającą się wartości wywiezionego zabytku.

Art. 41. Winny niedopuszczenia przedstawicieli władz konserwatorskich do wykonania czynności, przewidzianych w niniejszem rozporządzeniu, tudzież winny przeszkodzenia wykonaniu tych czynności — będzie karany aresztem do 4 tygodni lub grzywną do 1 000 złotych.

Art. 42. W razie, gdy czyn, podlegający ukaraniu w myśl niniejszego rozporządzenia, jest zagrożony w innych przepisach karą surowszą, stosuje się te przepisy.

Art. 43. Do orzekania o przestępstwach, przewidzianych w niniejszem rozporządzeniu, powołane są sądy powiatowe (sądy pokoju).

Na obszarze mocy obowiązującej niemieckiego kodeksu z 1871 r. należy orzec zamiast aresztu ponad 6 tygodni więzienie.

Na obszarze mocy obowiązującej austrjackiej ustawy postępowania karnego z 1873 r. można wnieść odwołanie niezależnie od przepisów §§ 283 i 464 p. k.

VII. Zabytki będące własnością Państwa

Art. 44. Sposób chronienia przedmiotów zabytkowych, będących własnością Państwa, określi rozporządzenie Rady Ministrów.

VIII. Postanowienie przejściowe

Art. 45. Przedmioty, uznane za zabytki na mocy przepisów poprzednich, podlegają opiece w myśl przepisów niniejszego rozporządzenia bez potrzeby stosowania art. 3.

IX. Postanowienie końcowe

Art. 46. Wykonanie niniejszego rozporządzenia porucza się Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Ministrowi Sprawiedliwości, każdemu z nich stosownie do właściwego zakresu działania.

Art. 47. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie w 14 dni po dniu ogłoszenia.

Z chwilą wejścia w życie niniejszego rozporządzenia tracą moc obowiązującą wszystkie przepisy, prawne, dotyczące opieki nad zabytkami.

Prezydent Rzeczypospolitej: *Ignacy Mościcki.*

Prezes Rady Ministrów i Minister Spraw Wojsk.: *J. Piłsudski.*

Minister: *K. Bartel.*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Sławoj Składkowski.*

Minister Spraw Zagranicznych: *August Zaleski.*

Minister Skarbu: *C. Czechowicz.*

Minister Sprawiedliwości: *A. Meysztowicz.*

Minister Wyznań Relig. i Oświeczenia Publiczn.: *Dr. Dobrucki.*

Minister Rolnictwa: *K. Niezabytowski.*

Minister Przemysłu i Handlu: *E. Kwiatkowski.*

Minister Komunikacji: *Romocki.*

Minister Robót Publicznych: *Moraczewski.*

Minister Pracy i Opieki Społecznej: *Dr. Jurkiewicz.*

Minister Reform Rolnych: *Witold Staniewicz.*

Minister Poczt i Telegrafów: *Bogusław Miedziński.*

68

Dotyczy kolekty na Seminarjum duchowne w Pelplinie

Przedłużenie studjów teologicznych oraz coroczny wielki napływ alumnów domaga się nieodzownie rozprzestrzenienia dotychczasowego gmachu Seminarjum duchownego w Pelplinie. Nie dostaje Nam jednakże odpowiednich funduszów. Udajemy się więc z wezwaniem o pomoc do Drogich Naszych Diecezjan, aby usiłowania Nasze ofiarami swemi wydatnie poprzeć zechcieli. Tym końcem zarządzamy, aby Wielebni Rządcy parafij we wszystkich kościołach Naszej diecezji urządzili w Zielone Świątki, w obydwa święta, na wszystkich nabożeństwach kolektę nadzwyczajną na Seminarjum duchowne w Pelplinie, wyjaśniwszy w niedzielę poprzednią cel jej wzniosły i konieczność. Pieniądze kolektą uzyskane prześlą WW. Rządcy parafij natychmiast na ręce Przew. XX. Dziekanów, a ci skierują je najpóźniej do 15 czerwca do Kasy Biskupiej w Pelplinie.

Pelplin, dnia 15 kwietnia 1928.

† **Stanisław Wojciech,**
Biskup Chełmiński.

69

Dotyczy rekolekcyj

W roku bieżącym odbędą się w Pelplinie, w Seminarjum Duchownem, następujące serje rekolekcyjne:

I. **dla organistów od 30 lipca do 3 sierpnia.** Wielebne Duchowieństwo zechce pp. organistom zwrócić na rekolekcje te uwagę i ułatwić im je wedle możności. Opłata wyniesie 9 zł za cały czas.

II. **dla nauczycieli od 6—10 sierpnia.** WW. XX. Duszpasterze zechcą zachęcić pp. nauczycieli szkół powszechnych do uczestniczenia jak najliczniejszego w tych rekolekcjach. Opłata wyniesie 12 zł za cały czas.

III. **dla księży**
1) od 27—31 sierpnia,
2) od 3—7 września.

W rekolekcjach tych obowiązani są wedle kan. 126 uczestniczyć przynajmniej wszyscy ci kapłani, którzy w ostatnich dwóch latach w rekolekcjach nie brali udziału.

Na wszystkie serje powyższe należy przesłać zgłoszenia najpóźniej 2 tygodnie naprzód (więc pp. organiści około 15 czerwca; pp. nauczyciele około 15 lipca; wielebni księża około 10 wzgl. 15 sierpnia) do Kurji Biskupiej w Pelplinie.

Pelplin, dnia 15 kwietnia 1928.

† **Stanisław Wojciech,**
Biskup Chełmiński

70

W sprawie pamięci o zmarłych

W. X. prob. St. Hoffmann z Pinczyna wydał: Catalogus pie defunctorum sacerdotum diecezji chełmińskiej (od r. 1842) w ramach pod szkłem. Na jednej stronie widnieją drukowane nazwiska zmarłych księży, na drugiej wypisane są nazwiska zmarłych parafjan, ułożone wedle dni i miesięcy na cały rok. Ponieważ pamięć o zmarłych i modlitwy za nich błogie sprowadzają skutki także dla żyjących (Głos kapł. 1928, 2: Echo z zjazdu duszpasterskiego Pamięć o zmarłych; Linzer Quartalschrift 1927, IV: Meine Erfahrungen mit meinem Pfarrtotenkalender), polecam wydawnictwo to gorąco. Interesenci zechcą zwrócić się wprost do autora.

Pelplin, dnia 13 kwietnia 1928.

† **Stanisław Wojciech,**
Biskup Chełmiński.

71

W sprawie kursu przeciwalkoholowego

Zwracam uwagę Wielebnemu Duchowieństwu na kurs przeciwalkoholowy, który odbędzie się w Poznaniu 6 maja rb. Kurs ten należy poprzeć jak najwydatniej. Zarząd Poznańskiego Związku Abstynentów gotów, o ileby przyjazd przedstawicieli poszczególnych diecezyj dopisał, w poniedziałek, 7 maja, urządzić kilka specjalnych wykładów z dyskusją dla

tychże przedstawicieli jako przyszłych kierowników katolickiej akcji przeciwalkoholowej we własnej diecezji.

Pelplin, dnia 12 kwietnia 1928.

† **Stanisław Wojciech,**
Biskup Chełmiński.

Kurs przeciwalkoholowy

dla członków Związku Bractw Wstrzemięźliwości i Katolickiego Związku Abstynentów odbędzie się w niedzielę, 6 maja w sali Księgarni św. Wojciecha przy ul. Marcinkowskiego 22.

Program kursu jest następujący:

Godz. 8 Msza św. w intencji kursu i kazanie — w kościele P. Jezusa przy ul. Żydowskiej, przy St. Rynku.

Godz. 9 Wykład I: Alkohol i jego działanie na jednostkę — p. stud. med. Jaroszewski.

Godz. 10 Wykład II: Alkoholizm jako zagadnienie społeczne — p. stud. Wiertel.

Godz. 11 Wykład III. Zadania zarządu i członków — X. Gałdyński.

Godz. 12 Wykład IV: Ratowanie alkoholików — p. prof. dr. Gantkowski.

Mamy zapewnione 100 noclegów dla mężczyzn, 30 dla kobiet — po 1 zł. Wobec tego uprasza się członków, zamieszkałych w dalszych stronach, aby zawczasu zapewnili sobie nocleg z soboty na niedzielę. Zależnie od zgłoszeń zapewnimy także dobry obiad za 75 groszy. Wreszcie postaramy się o zniżkę kolejową, o ile się zgłosi przed 20. 4. przynajmniej 40 osób, zamieszkałych dalej niż 30 km. od Poznania, a nie korzystających już ze zniżek kolejowych.

II Zjazd delegatów Związku Wstrzęmięźliwości archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej odbędzie się w niedzielę, 6 maja b. r. o godz. 16 w sali Księgarni św. Wojciecha przy Al. Marcinkowskiego 22.

Porządek obrad jest następujący:

1. Zagajenie i wspólny śpiew.
2. Sprawdzenie legitymacyj delegatów.
3. Sprawozdanie sekretarza gen. z działalności i stanu Związku oraz ze stanu kasy.
4. Sprawozdanie komisji rewizyjnej.
5. Dyskusja nad sprawozdaniem.
6. Wybory:
   6 członków Rady Diecezjalnej i 2 członków do Komisji Rewizyjnej.
7. Wykład: Dlaczego katolicy powinni brać żywy udział w walce z alkoholizmem? — X. Prezes.
8. Wnioski i życzenia dla zjazdu Księży Moderatorów.
9. Wolne głosy.
10. Odczytanie i zatwierdzenie protokółu.
11. Zakończenie.

Na powyższy kurs i zjazd zapraszamy wszystkie i całe zarządy bractw wstrzemięźliwości obu naszych archidiecezyj. Obecność członków zwyczajnych i gości z innych diecezyj mile widziana.

Rada Diecezjalna:

X. prob. Niesiłowski, prezes; X. T. Gałdyński, sekretarz gen.; X. prob. Czechowski (Strzelno), Kubasiak (Palędzie Kościelne), X. dziekan Kubski (Inowrocław), Marcinkowski (Sarnowa), Matysiak, nauczyciel (Wiry), Michalak (Łukowo), X. prob. Ratajczak (Wiry), X. prob. Stankowski (Krotoszyn), X. dziekan Steinmetz (Osieczna), Suszka (Poznań), Warchlewski (Łopienno), X. prob. Włodarczyk (Parkanie).

72

W sprawie T. C. L.

Towarzystwo Czytelni Ludowych zamierza 3 maja zbierać ofiary na cele oświaty pozaszkolnej. Wielebne Duchowieństwo zechce usiłowania te poprzeć, zalecając przedewszystkiem nabywanie nalepek T. C. L. po 10 groszy, które na dzień 3 maja wydano.

Pelplin, dnia 15 kwietnia 1928.

† **Stanisław Wojciech,**
Biskup Chełmiński.

Redaktor odpowiedzialny: X. Dr. Rogala, Wikarjusz Jeneralny.
Nakładem Biskupiego Jeneralnego Wikarjatu. Czcionkami Drukarni i Księgarni T. z o. por. w Pelplinie.